

Przegląd polskich opracowań naukowych

**Joanna Haberko, *Ustawa o leczeniu niepłodności. Komentarz*,
seria *Komentarze Praktyczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016,
ss. 468, ISBN 978-83-8092-179-5.**

Publikacja w formie komentarza stanowi pierwsze na polskim rynku wydawniczym opracowanie poddające kompleksowej analizie Ustawę z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności¹, której przepisy weszły w życie z dniem 1 listopada 2015 r. Prawdą jest, że zagadnienie medycznie wspomaganej prokreacji od kilkunastu lat stanowi przedmiot zainteresowania przedstawicieli nauki prawa, niemniej jednak „[d]o chwili wejścia w życie cytowanej ustawy Polska jako jedno z nielicznych państw europejskich, a ostatnio jedyne państwo w UE, nie posiadała uregulowań w zakresie dawstwa, pobierania, przetwarzania, testowania, przechowywania i dystrybucji komórek rozrodczych oraz zarodków przeznaczonych do zastosowania w procedurze medycznie wspomaganej prokreacji” (s. 14).

Dobrze się stało, że trud opracowania omawianego komentarza podjęła autorka, której prace są od ponad dziesięciu lat poświęcone problematyce wspomaganej medycznie prokreacji tak w ujęciu prawnomedycznym, jak i prawnorodzinnym. Problematyka i powaga spraw regulowanych ustawą ma tym bardziej doniosły wymiar, że jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy: „liczba niepłodnych par w naszym kraju rośnie, jedną z przyczyn tego faktu jest coraz późniejsze decydowanie się na posiadanie potomstwa przez pary. W związku z powyższym w kolejnych latach będzie się zwiększać liczba przeprowadzanych procedur medycznie wspomaganej prokreacji. Wprowadzenie regulacji zapewni dostęp do procedury o wysokiej jakości wszystkim zainteresowanym parom” (s. 15). Na tej podstawie, uwzględniając szeroko poruszany oddźwięk społeczny będący przyczyną ustanowienia przedmiotowej ustawy, wydaje się, że nie będzie zbyt daleko idącym stwierdzeniem, iż tematyka ta ma charakter publicznoprawny.

Przeprowadzone analizy przepisów ustawy o leczeniu niepłodności dokonano i utrzymano w kontekście dotychczasowej tradycji medycyny rozrodu w Polsce. Biorąc pod uwagę charakter pracy, objęto nią w szczególności rozważania odnoszące

¹ Dz.U. poz. 1087.

się do przeprowadzania procedur pobierania i zastosowania komórek rozrodczych i zarodków, tworzenia zarodków oraz pozyskiwania zgody w wymienionych procedurach. Jak wynika ze wstępu, „[w]ażnym elementem rozważań pozostają aspekty interesu i dobra dziecka poczętego w wyniku zastosowania procedur medycznie wspomaganej prokreacji” (s. 15).

Szeroki wachlarz zagadnień unormowanych w ustawie będącej przedmiotem komentarza wymagał od autorki skrupulatnych badań przepisów odrębnych i licznych odesłań do szerokiej literatury prawa cywilnego, w tym rodzinnego i opiekuńczego, a także prawa administracyjnego i karnego oraz wielu odniesień do bogatej linii orzecznictwa sądowego. Uwagę zwracają zarówno trafne wnioski *de lege lata*, jak i konstruowane postulaty *de lege ferenda*. Szczególne uznanie i wysoka ocena prezentowanego opracowania wiążą się także z tym, że wnikliwą analizę wykładni tekstu prawnego wspiera ujęcie praktyczne interpretowanych zagadnień. Jak podnosi autorka, „[w]ywód zaprezentowany w komentarzu pozbawiony został nadmiernych odniesień prawnoporównawczych. Czytelnikowi, w wykazie literatury, wskazano jednak możliwości uzupełnienia wiedzy tak w zakresie literatury prawniczej, jak i medycznej” (s. 16). Przyjęcie takiego założenia z całą pewnością zasługuje na aprobatę, bowiem zwiększa przejrzystość badań przeprowadzonych w tekście.

Biorąc pod uwagę całokształt regulacji składającej się ze stu artykułów, struktura komentarza odpowiada budowie ustawy i składa się z trzynastu rozdziałów. Pierwszym z nich objęto w sposób możliwie kompleksowy przepisy ogólne omawianej ustawy. Ze względu na to, że rozdział ten zawiera wiele zagadnień stanowiących podstawę unormowań tego aktu, jest on najobszerniejszy ze wszystkich. Na aprobatę zasługuje wnikliwa analiza zakresu przedmiotowego i podmiotowego ustawy oraz skrupulatne badania nad definicjami legalnymi w niej użytymi, takimi jak np.: „bank komórek rozrodczych i zarodków”, „biorczyni”, „chimera”, „dawca”, „dawstwo”, „hybryda”, „konserwowanie”, „krytyczny moment” czy „kryteria akceptacji”, które ze względu na swoją specyfikę wymagały od autorki poszerzonych badań zaprezentowanych w postaci licznych odesłań tak do literatury przedmiotu, jak i regulacji odrębnych oraz orzecznictwa. Rozdział drugi traktuje o centrach leczenia niepłodności mających status szczególnego rodzaju podmiotów leczniczych, ze wskazaniem zakresu ich działania i zadań, a także procedury nadania, odmowy i cofnięcia przez ministra zdrowia w drodze decyzji administracyjnej owego statusu. Rozdział trzeci dotyczy postępowania z komórkami rozrodczymi i zarodkami w procedurze medycznie wspomaganej prokreacji, obejmując zasady i warunki: pobierania komórek rozrodczych oraz dawstwa zarodka (zarówno partnerskiego, jak i innego niż partnerskie) w procedurze medycznie wspomaganej prokreacji, dopuszczalności wiążącej się z uzyskaniem zgody na jej przeprowadzenie czy zakresu dyspozycji dawcy komórkami rozrodczymi, które nie zostały zastosowane w tej procedurze, a polegającej na żądaniu w każdym czasie ich zniszczenia lub przekazania na cele badawcze. Ponadto wskazuje standardy postępowania i procedury medyczne stosowane w celu medycznie wspomaganej prokreacji przez ośrodki medyczne oraz ukonstytuowany zakaz odpłatnego zbycia, nabycia lub pośredniczenia w odpłatnym zbyciu lub nabyciu komórki rozrodczej bądź zarodka. Z kolei rozdział czwarty traktuje o pobieraniu komórek rozrodczych oraz dawstwie zarodka w procedurze medycznie wspomaganej prokreacji. Autorka podaje w wątpliwość kolejność

umieszczonych w ustawie rozdziałów trzeciego i czwartego, bowiem ustawodawca powinien najpierw dokonać analizy pobierania komórek rozrodczych, a dopiero później uregulować postępowanie z komórkami rozrodczymi i zarodkami. Poza zasadami i warunkami dopuszczalności wynikającymi z procedury pobierania komórek zarodkowych i dawstwa zarodka uwagę zwraca kwestia zabezpieczenia płodności na przyszłość. W rozdziale piątym omówiono prawne ramy funkcjonowania rejestru dawców komórek rozrodczych i zarodków, tworzonego w dwóch celach: (1) dla identyfikacji dawców i biorczyń komórek rozrodczych przekazanych w celu dawstwa innego niż partnerskie oraz dawców i biorczyń zarodków, a także (2) dla monitorowania procesu medycznie wspomaganej prokreacji.

Kolejny, szósty rozdział obejmuje znakowanie, monitorowanie, przechowywanie, transport oraz kryteria bezpieczeństwa i jakości komórek rozrodczych i zarodków. Rozdział siódmy szczegółowo określa zakres działalności ośrodków medycznie wspomaganej prokreacji oraz banków komórek rozrodczych i zarodków. W rozdziale ósmym, jako konsekwencję przyjęcia rozwiązań wynikających z dyrektyw unijnych, analizie poddano procedurę wywozu i przywozu komórek rozrodczych i zarodków. Natomiast w rozdziale dziewiątym, uwzględniając konieczność zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa czynności mających bezpośredni wpływ na jakość komórek rozrodczych i zarodków oraz bezpieczeństwo dawców i biorczyń, omówiono problematykę szkoleń organizowanych przez jednostki akredytowane przez ministra zdrowia, a przeznaczonych dla osób dokonujących tych czynności. Rozdział dziesiąty omawia zadania ministra zdrowia, w tym w zakresie kontroli i nadzoru. W rozdziale jedenastym autorka poddała analizie status prawny Rady do spraw Leczenia Niepłodności, będącej organem doradczym i opiniodawczym ministra zdrowia. Kolejny, dwunasty rozdział obejmuje natomiast przepisy karne i administracyjne kary pieniężne z uwzględnieniem: (1) analizy stopniowego powiększania się zakresu penalizacji zachowań związanych z pobieraniem, przechowywaniem i wykorzystywaniem komórek ludzkich i części ciała człowieka, oraz (2) zastosowania w określonej ustawowo sytuacji kary pieniężnej, którą w drodze decyzji administracyjnej nakłada minister zdrowia, będący wierzycielem w rozumieniu przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Ostatni, trzynasty rozdział jest skrupulatną analizą zmian w przepisach obowiązujących, przepisach przejściowych i końcowych. Jego opracowanie wiązało się z odniesieniami do regulacji prawnych dotyczących: (1) prawa rodzinnego i opiekuńczego, zwłaszcza w zakresie przepisów o ustalaniu pochodzenia dziecka, oraz kobiety poddającej się zabiegom medycznie wspomaganej prokreacji; (2) jednej z kategorii osób wykonujących zawód medyczny, a mianowicie diagnosty laboratoryjnego. W związku z wprowadzeniem do systemu prawnego instytucji uznania ojcostwa konieczne stało się dostosowanie regulacji prawnych odnoszących się do prawnego statusu jednostki, a więc prawa o aktach stanu cywilnego. Rozdziałem tym objęto również kwestię finansowych skutków wprowadzenia komentowanej ustawy i dopuszczalnych limitów wydatków z budżetu państwa w zakresie jej wykonania, a także unormowania dotyczące gwarancji ciągłości w zakresie przytoczonych procedur medycznie wspomaganej prokreacji, zasady ochrony zarodków utworzonych przed wejściem w życie ustawy, dostosowania odpowiednich procedur z niej wynikających oraz obowiązki ministra zdrowia w zakresie przygotowania raportu

w sprawie oceny technologii medycznych stosowanych w procedurze zapłodnienia pozaustrojowego i przedstawienia Sejmowi RP sprawozdania z wykonania ustawy oraz skutków jej stosowania.

Zarówno autorka, jak i wydawnictwo Wolters Kluwer, „oddając niniejszy Komentarz do rąk czytelnika, wyrażają nadzieję, że będzie on stanowił pomoc dla osób zawodowo związanych z różnymi aspektami medycyny rozrodu” (s. 16). Dokonując oceny tego opracowania, należy z powodzeniem stwierdzić, że tak właśnie jest, a tym samym postulat ten zrealizowano. Na tak wyrażoną pozytywną opinię wpływa także fakt, że książka ta jest niezwykle cenną wskazówką w interpretacji obowiązującego prawa dla pracowników jednostek ochrony zdrowia, w których dokonywane są zanalizowane procedury, czyli dla lekarzy, pielęgniarek, położnych, laborantów oraz pracowników banków tkanek i komórek rozrodczych. Będzie przydatna również osobom zatrudnionym w Ministerstwie Zdrowia i Narodowym Funduszu Zdrowia oraz członkom Rady do spraw Leczenia Niepłodności.

Książka jest adresowana ponadto do wszystkich tych, którzy w swojej profesji lub działalności naukowej stykają się z problematyką współczesnej medycyny rozrodu, a zatem do sędziów, prokuratorów oraz adwokatów i radców prawnych. Biorąc pod uwagę tematykę prezentowanego opracowania, można przyjąć, że poza tą swoistą grupą odbiorców, ze względu na to, w jak krzepiący sposób popularyzuje wiedzę o wspomaganej prokreacji, publikacja ta jest kierowana niemalże do każdego obywatela, a zwłaszcza do osób borykających się z problemem bezpłodności.

Paulina Jankowska

DOI: 10.14746/spp.2017.3.19.8